

УДК 378.4.091.113.(477.83-25)''1860/-1926''

ЯН КАСПРОВИЧ: УЧЕНИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Зоя БАРАН

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн

Ян Каспрович (1860–1926) публіцист, поет, професор Львівського університету Яна Казимира, почесний доктор Варшавського університету. Друкувався під псевдонімами Францішек Шиба, Петро Гута, Ян К. Член легальних і тасмних польських патріотичних організацій. Його погляди пройшли еволюцію від прихильника соціалістичних ідей, активіста галицького селянського руху до національних демократів. Однак політичні переконання не вплинули на літературну діяльність. За дорученням Міністерства закордонних справ Польщі Я. Каспрович 1920 р. взяв участь у пропагандистській поїздки по території, що підлягала плебісциту – Вармії та Мазурах, з метою пробудження патріотизму в місцевого населення та проведення агітаційних мітингів на користь приєднання цих земель до Польщі. У 1921/22 н.р. виконував обов'язки Ректора університету; за його повноважень дипломи почесних докторів навчального закладу отримали бельгійський церковний діяч кардинал Дезіре Мерсьє, французькі політики Фердинанд Фош і Раймон Пуанкаре, міністр торгівлі США Герберт Гувер, американський історик Роберт Лорд. Залишив поетичні, прозові, драматичні твори більшість з яких надруковані у Львові, зробив численні переклади з грецької, англійської, німецької, французької, італійської, норвезької, голландської мов.

Ключові слова: Гувер Г., Каспрович Я., Лорд Р.-Г., Львів, Мерсьє Д., Польсько-Югославська ліга, Пуанкаре Р., університет Яна Казимира у Львові, Франко І., Фош Ф.

Життя і творчість відомого польського поета, літературознавця, уродженця Куяв Яна Каспровича тісно пов'язана зі Львовом та Львівським університетом. Життєвий шлях мовознавця став прикладом того, яких вершин може сягнути виходець із суспільних низів, здобувши славу одного з найвідоміших поетів Польщі.

Ян Каспрович народився 12 грудня 1860 р. у Шимбожі під Іновроцлавом (нині – Куявсько-Поморське воєводство, Республіка Польща) у селянській незаможній родині. Батько Петро був неграмотний, а мати Юзефа вміла читати та писати. Окрім старшого в сім'ї Яна, родина мала ще, за різними даними, від 13 до 18 дітей, восьмеро з яких померли ще в дитячому віці¹. Незважаючи на

¹ *Loth J. Młodość Jana Kasprowicza. Szkic biograficzny. Poznań, 1962. S. 13, 15; Romanowski A. Jan Kasprowicz (1860–1926). Zarys życia i twórczości. Wrocław, Warszawa, etc, 1978. S. 3; Helsingński S. Jan Kasprowicz. Poeta wsi wielkopolskiej. Warszawa, 1955. S. 8.*

скрутне матеріальне становище, батьки вирішили зробити все можливе, аби вивчити старшого сина, сподіваючись, що він стане священником. Свою патріотичному вихованню, усвідомленню власної гідності Я. Каспрович завдячував першому сільському вчителю Андрію Дибальському². З 1870 р. Ян розпочав навчання у німецькій гімназії в Іновроцлаві, куди через матеріальні труднощі, змушений був кожного дня добиратися пішки за часто несприятливих кліматичних умов, що негативно впливало на стан його здоров'я³. Неодноразово через селянське походження ставав об'єктом насмішок учнів. Навчання в гімназії давало можливість отримати класичну та гуманітарну освіту; тут читали в оригіналі Софокла, Вергілія тощо. Польська мова та література не входили в перелік обов'язкових дисциплін. Ян не належав до дуже добрих учнів, його показники в школі були досить посередніми (мав багато шісток, що трактували як недостатній рівень)⁴. Навчання відбувалося за умов систематичної германізації, що постійно посилювалася. Через демонстрування Яном національно-патріотичних почуттів виник конфлікт з учителем німецького походження. Я. Каспрович був змушений на передостанньому році навчання перейти в гімназію Марії Магдалени в Познані. Після цього випадку неодноразово змінював школи через конфлікти з німецькими вчителями. Він відверто декларував свою польськість, що було не до вподоби шкільній владі. Навчався в школах Познані, Ополє, Рацібожа, потім знову Познані, де вже у двадцятичотиритиному віці 1884 р. отримав атестат про завершення навчання в гімназії Марії Магдалени⁵.

На 1877 р. припадають перші твори поета; сонет "Ранок" (Roganek) надруковано у 1878 р. у познанському часописі "Лех" (Lech)⁶.

У 1884 р. Я. Каспрович розпочав вивчення філософії, літератури та історії в німецькому університеті Ляйпціга, через рік продовжив навчання в університеті Вроцлава⁷. З 1885 р. розпочав систематичну публіцистичну діяльність, співпрацюючи з різними польськими часописами, пишучи статті та поетичні твори. Брав активну участь у діяльності легальних і таємних польських патріотичних організацій⁸. У вересні 1887 р. був заарештований, а в листопаді суд виніс вирок: шість місяців ув'язнення за соціалістичну діяльність⁹. Через цей факт Я. Каспровича виключили з Вроцлавського університету. Після звільнення у травні 1888 р. з ув'язнення один з галицьких діячів селянського

² Loth J. Młodość Jana Kasprowicza. S. 16.

³ Romanowski A. Jan Kasprowicz. S. 3.

⁴ Loth J. Młodość Jana Kasprowicza. S. 22; Stodor A. Charakterystyki literackie pisarzy polskich. XIII. Jan Kasprowicz. Złoczów, 1930. S. 6.

⁵ Державний архів Львівської області (далі ДАЛО), ф. 26 (Університет імені Яна Казимира у Львові), оп. 5, спр. 812, арк. 54.

⁶ Loth J. Młodość Jana Kasprowicza. S. 46.

⁷ Ibid. S. 77, 87; Helsingforski S. Jan Kasprowicz. S. 27.

⁸ Ibid. S. 29–30, 103–104.

⁹ Ibid. S. 131, 142.

руху та редактор “Львівського кур’єра” (Kurier Lwowski) Болеслав Вислоух запропонував поетові переїхати до Львова і стати співробітником газети¹⁰. Ще перебуваючи в ув’язненні, Я. Каспрович відійшов від соціалістичного руху. Другим етапом його ідейних пошуків стала ідеологія селянського руху.

У грудні 1888 р. 28-річний Я. Каспрович нелегально оселився у Львові, оскільки отримав заборону проживати на території Австро-Угорщини. Однак його друзям вдалося заручитися підтримкою намісника Галичини Станіслава Бадені про невиконання заборони за умови “непомітного” та спокійного поведіння¹¹. Наступні 35 років свого життя він пов’язав зі Львовом.

Літературний дебют Я. Каспровича припадає на 1889 р., коли у Львові була видана перша збірка поезій “Поезії” (Poezje)¹². У передмові до видання Зигмунт Мілковський (літератор, уродженець Поділля) порівняв твори молодого польського поета з поезією Тараса Шевченка, цитуючи його вірш “Чи то недоля та неволя” (Оренбург 1850), і наголосив на співзвучності тематики, що впливає зі спільної долі українського та польського народів¹³.

Третім етапом ідейних пошуків Я. Каспровича стали національні демократи. У 1902–1906 рр. він працював в часописі національних демократів “Слово польське” (Słowo Polskie), де опікувався літературним додатком, який видавала газета¹⁴. Поет став членом Ліги Народової у 1894 р.¹⁵ – організації, що декларувала вороже ставлення до всіх народів, які створюють перепони на шляху здобуття поляками незалежності. Однак, пропагуючи антинімецькі погляди, Ян Каспрович водночас висловлювався за єдність і слов’янське братерство, брав участь у слов’янських з’їздах, підтримував товариські стосунки з українськими літераторами, зокрема Іваном Франко¹⁶. Не вплинула ідеологія національних демократів і на творчість Я. Каспровича: надто поет цінував внутрішню незалежність.

У Львові Я. Каспрович завершив навчання в університеті. У 1904 р. він отримав титул доктора філософії на підставі дослідження “Лірика Теофіла Ленартовича” (Liryka Teofila Lenartowicza)¹⁷. У травні 1909 р. приступив до

¹⁰ Ibid. S. 150, 158; *Romanowski A.* Jan Kasproicz. S. 6.

¹¹ *Loth J.* Młodość Jana Kasproicza. S. 159.

¹² Ibid. S. 160.

¹³ *Helsztyński S.* Jan Kasproicz. S. 37.

¹⁴ *Romanowski A.* Jan Kasproicz. S. 7.

¹⁵ *Loth J.* Młodość Jana Kasproicza. S. 167.

¹⁶ У Львівському часописі “Новий час” були надруковані спогади Яна Каспровича про Івана Франка. У них польський учений згадує про спільні роки праці в редакції “Кур’єра Львівського”, свої відвідини родинного маєтку Франка в Нагуєвичях, а також зазначає, що “тримав йому [Іванові Франку – авт.] до хресту сина Андрія”. Ян Каспрович підкреслив, що саме завдяки приятелюванню з Іваном Франком познайомився з українською поезією, особливо творчістю Тараса Шевченка (Спомини поляків про Івана Франка // *Новий час.* 1926. Ч. 36. 27.05; *Bykowski L.-J.* Ze wspomnień osobistych o J. Kasproiczu // *Wspomnienia o Janie Kasproiczu.* Zebrał i opracował Roman Loth. Warszawa, 1967. S. 264).

¹⁷ *Jodelka T.* Jan Kasproicz. Zarys biografii. Warszawa, 1964. S. 154.

викладацької роботи на посаді надзвичайного професора (з 1912 р. – звичайний професор), завідувача спеціально створеної для нього кафедри порівняльного літературознавства на філософському відділенні¹⁸. Читав курс “Головні елементи поезії XIX ст.”. Брав активну участь у науковому та громадському житті міста: 1898–1902 рр. – заступник голови Науково-літературного товариства, 1903–1905 рр. – його голова; в 1909 р. очолив Товариство польських письменників, у 1918 р. – Товариство вчителів середніх та вищих навчальних закладів.

Живучи та працюючи у Львові*, Я. Каспрович, тим не менше, був дуже суперечливий у своїх оцінках міста та його громади (частково через матеріальні труднощі та сімейні негаразди). З одного боку, він дуже швидко приєднався до мистецької богеми Львова, вів насичене товариське життя, часто відвідував з друзями львівські кнайпи та винарні. Улюбленим місцем відпочинку була кав'ярня Шнайдра – “збірний пункт гетьманів артистичної культури . . . , вогнище високої духовної атмосфери Львова”¹⁹ на розі вул. Академічної (нині проспект Шевченка) та вул. Хорунщина (нині вул. Дудаєва). Тут друзі мали окрему кімнату для гри в доміно²⁰. Приваблювала поета також винарня на площі Ринок, 34 (нині – ресторан “Кентавр”). Станіслав Лем писав про нього: “В його особі поєднувалися оригінальність літературного цигана, активність журналіста, яким на тривалий період часу зробила його необхідність заробітків, гумор доброго приятеля та, врешті, авторитет професора”²¹. З іншого, в 1907 р. Я. Каспрович писав в одному з листів до свого товариша Зигмунта Василевського: “...Відчуваю таку відразу до Львова, що навіть боюся що-небудь писати львівським читачам. Чим більше віддаляюся з часової точки зору від цього міста, тим більше усвідомлюю собі вбогість, що панує там в поглядах на поезію, мистецтво”. У наступному листі слова були ще різкішими: “знаєш, я так це місто просто ненавиджу”²².

Після проголошення незалежності Польської Республіки в 1918 р. Я. Каспрович отримав запрошення очолити кафедру у Познанському університеті. Він опинився на роздоріжжі. Однак 30 грудня 1920 р. делегація від

¹⁸ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 812, арк. 52.

* У 1901–1902 рр. Ян Каспрович проживав у Львові по вул. Супінського 2а (нині вул. Коцюбинського), згодом переселився у двокімнатну квартиру по вул. Св. Софії (частина вулиці між вул. Стрийською і Ярославенка, вул. Івана Франка) поблизу Стрийського парку (*Niesiolowski J. Ze wspomnień o Janie Kasproviczu // Wspomnienia o Janie Kasproviczu. Zebrał i opracował Roman Loth. Warszawa, 1967. S. 117; Wasilewski Z. Wspomnienia // Wspomnienia o Janie Kasproviczu. – S. 163; German J. Jan Kasprovicz // Wspomnienia o Janie Kasproviczu. S. 206*).

¹⁹ *Wasylewski S. Lwów. Wrocław, 1990. S. 149.*

²⁰ *Dębicki Z. Kasprovicz - poeta - bibliofil // Wspomnienia o Janie Kasproviczu. Zebrał i opracował Roman Loth. Warszawa, 1967. S. 195; Wasilewski Z. Wspomnienia. S. 152; Wasylewski S. Lwów. – S. 150.*

²¹ Цит. за: *Czartoryski-Sziler P. Jan Kasprovicz – poeta Młodej Polski // www.poland.us/strona, 13, 4345, 0. html*

²² *Jodelka T. Jan Kasprovicz. S. 192, 193.*

міської влади в особі віце-президента та радника прибула до помешкання Я. Каспровича та вручила йому лист, у якому йшлося про одностайне рішення магістрату передати у власність поетові “як почесний дар від міста Львова” земельну ділянку під забудову по вул. Понятовського біля Стрийського парку. У листі наголошено, що громада міста сама подбає про будівництво вілли гідної великого поета та містилося прохання не покидати місто²³. До пропозиції приєдналася й академічна спільнота. Розчулений Я. Каспрович вирішив залишитися у Львові. Як визнання його літературної творчості та суспільної діяльності вчений отримав в 1921 р. почесну грамоту від польських наукових товариств у Львові, в якій було зазначено: “Спілка польських наукових товариств у Львові висловлює свою радість з приводу прийнятого Тобою рішення залишитися і продовжувати видаватися – хоч і назавжди у цьому місті, вже багато років пов’язаного з Твоєю особою і Твоєю славою, гордому, що завдяки твоїй сильній особистості має особливу відзнаку серед польських міст. Відтоді як тут живеш і твориш, Ти примножуєш його славу, а воно віддає шану Тобі. Усі разом віддаємо честь Головному Поету нинішньої Польщі”²⁴. Усі технічні проблеми мали бути вирішені згодом, однак Ян Каспрович захворів та залишив місто.

У 1921 р. Варшавський університет надав Я.Каспровичу титул почесного доктора²⁵.

На 1921/22 н.р. Я. Каспровича обрано ректором університету Яна Казимира у Львові, а 12 грудня 1921 р. Сенат навчального закладу ухвалив рішення оголосити конкурс на виготовлення головного символу ректорської влади, втраченого в 1917/18 н.р., – ланцюга з гербом. Переміг проект професора Академії наук і мистецтв у Кракові Адольфа Шишка-Богуща, якому і доручили виготовлення відзнаки. 5 травня 1922 р. у присутності членів Академічного сенату А. Шишка-Богущ, який спеціально прибув до Львова, вручив символ ректорської влади Яну Каспровичу²⁶. Функції ректора вчений завершив 30 травня 1922 р. великими урочистостями – врученням дипломів почесних докторів²⁷. Церемонія була традиційною для такого типу дійств. О 12 год. до зали університету під звуки фанфар увійшов Сенат, якого стоячи вітала громадськість. Урочистість моменту підкреслили військовий оркестр, виконавши “Marsz Polonii”, та академічний хор, заспівавши “Gaude Mater Polonia” (у польському звучанні – “Радуйся Мати-Польща”)²⁸. Після цього з вітальним

²³ Lwów –Kasprowiczowi // Słowo Polskie. 01.01. 1921.

²⁴ Jodelka T. Jan Kasprowicz. S. 194.

²⁵ Державний архів Львівської області, ф. 26, оп. 5, спр. 812, арк. 64.

²⁶ Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok akademicki 1921. Lwów, 1932. – S. 33–34.

²⁷ Uroczystość nadania doktoratów honorowych przyjaciółom Polski // Słowo Polskie. 01.06.1922.

²⁸ Marsz Polonii (на початках відомий як Pieśńia Polaków) написаний в США наприкінці XIX ст., його виконували під час патріотичних урочистостей за кордоном або в Польщі. Gaude Mater Polonia – середньовічна пісня-гімн XIII ст. латинською мовою, якою відзначали польські лицарі переможні битви; згодом пісню почали виконувати під час національних урочистостей.

словом виступив Ректор Ян Каспрович, який наголосив, що іншої можливості відзначити заслужених осіб, окрім як “зарахувати їх до списку наших докторів і надати дипломи, які вони погодились прийняти, і які ми вручимо їхнім представникам”, у навчального закладу немає. Номінантами стали: бельгійський релігійний філософ і церковний діяч, кардинал Дезіре Мерсьє²⁹, французькі політики Фердинанд Фош³⁰ і Раймон Пуанкаре³¹, міністр торгівлі США Герберт Гувер³², американський історик Роберт Лорд³³. У вітальній промові Ректор коротко охарактеризував особу кожного. Почесний доктор теології Д. Мерсьє відзначений як захисник Бельгії, який, борючись за свободу і незалежність власного народу, бажав того ж для польського. Французькі політики – почесні доктори права – Ф. Фош та Р. Пуанкаре, як зазначив у промові Я. Каспрович, “зуміли в незабутньому кривавому бою права з безправністю вибороти триумф тому, що робить шляхетним, підносить, будує і зміцнює над тим, що ганьбить, принижує, зневажає і нівечить”. Ректор наголосив, що обидва політики, виявляючи свою прихильність до Польщі, розуміли, що “могутність Франції взаємозалежна від могутності Польщі”, позаяк обидві країни мають спільного ворога. Представляючи почесного доктора медицини Г. Гувера, Ректор відзначив його активну діяльність у сфері надання допомоги голодуючим, зокрема дітям, коли “кусень хліба та кухлик молока ... рятували їх від смерті”. У заслугу почесному доктору філософії Р. Лорду Ректор поставив передусім його історичні праці, зокрема, відзначив роботу “Про

²⁹ Мерсьє Дезіре – лідер католицької церкви в Бельгії, з 1907 р. кардинал, під час Першої Світової війни виступав проти німецької окупації Бельгії.

³⁰ Фош Фердинанд з квітня 1918 р. призначений головнокомандувачем арміями держав Антанти на Західному фронті, успішні військові операції якого сприяли перемозі союзників над коаліцією Центральних держав. Франція перетворилася на одну з наймогутніших військових держав світу, перед якою відкривалися великі можливості безпосередньо впливати на процес післявоєнного врегулювання.

³¹ Пуанкаре Раймон – президент Франції в 1913–1920 рр., речник її гегемонії на континенті, під час Першої світової війни виступав за ведення бойових дій до повної капітуляції держав Четвірного союзу. У червні 1917 р. підписав декрет про формування на території Франції польської армії під командуванням Ю. Галлера. Домагався тотального виконання Німеччиною умов Версальського договору 1919 р. аж до застосування щодо неї примусу.

³² Герберт Гувер після перемоги на президентських виборах у США 1920 р. представника Республіканської партії В. Гардінга обійняв в уряді посаду міністра торгівлі; став одним з найвпливовіших політиків і відіграв чільну роль у формуванні економічної політики країни, що давала блискучі результати. У 1919–1923 рр. очолював Американську адміністрацію допомоги (АРА), яка надавала гуманітарну допомогу країнам Центральної Європи і радянським республікам. Президент США у 1929–1932 рр.

³³ Лорд Роберт Говард – американський історик, фахівець з історії слов'янських країн, професор університету в Кембріджі, опрацював матеріали російських архівів, що стосувалися участі Росії в Другому поділі Речі Посполитої 1793 р. та наголосив на віроломному характері політики Катерини II в польському питанні. Після завершення Першої світової війни був членом американської делегації на мирній конференції у Версалі як радник з польського питання та питань Східної Європи; став одним з двох американських членів Міжнародної місії, що прибула до Польської Республіки в лютому–квітні 1919 р.

другий поділ Польщі”, в якій автор назвав події 1793 р. злочином; а також роботу в якості радника В. Вільсона на Паризькій мирній конференції, де Р. Лорд виступав на захист польських територіальних прагнень.

Після промови Я. Каспровича відбулося вручення дипломів уповноваженим від осіб, які долучилися до відродження Польської Республіки. Процедура супроводжувалася виконанням військовим оркестром відповідного державного гімну: бельгійського, французького та американського. Гості університету подякували за виявлену їм високу честь. Урочистість завершилась співом академічного хору та виконанням польського гімну військовим оркестром.

Я. Каспрович не залишався осторонь гострих політичних питань дійсності. У липні 1920 р. шляхом плебісциту мала бути вирішена справа державної належності Вармії та Мазур. Ймовірність позитивних результатів плебісциту на користь Німеччини була значною, оскільки вона мала у своїх руках різні засоби тиску на населення: державну владу, потужний адміністративний апарат. До того ж польський уряд менше цікавився справами цього регіону. Я. Каспрович у квітні 1920 р. отримав листа від Міністерства закордонних справ Польщі³⁴ з проханням взяти участь у пропагандистській поїздки по території, що підлягала плебісциту – Вармії та Мазур – з метою пробудження патріотизму в місцевого населення та проведення агітаційних мітингів на користь приєднання цих земель до Польщі³⁵. Для реалізації цього доручення за проханням Міністерства університет надав професорові тимчасову відпустку³⁶. У червні 1920 р. поет виклав свої міркування на тему плебісциту на сторінках “*Gazety Warszawskiej*”, сподіваючись на позитивне для поляків вирішення проблеми³⁷. Ян Каспрович здійснив цю поїздку спільно з Стефаном Жеромським³⁸, а 3 вересня 1920 р. в залі міської Ратуші Львова поет виголосив промову “Про любов Вітчизни” (О miłości Ojczyzny), наголошуючи, що бувають моменти в історії, коли для блага Вітчизни пролиття крові є необхідним, передбачивши кривавий розвиток подій у Верхній Сілезії³⁹.

Через важку хворобу серця, а також для реалізації наукових цілей (у цей час поет працював над перекладами Вільяма Шекспіра) університет надав Я. Каспровичу річну відпустку⁴⁰ на академічний 1922/23 н.р. Аналогічне рішення

³⁴ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 812, арк. 56.

³⁵ Волевиявлення населення проходило в період, коли тривала польсько-радянська війна. Червона Армія доходила до Варшави, і здавалося, що польська держава не вистійть. Польське населення Вармії та Мазур висловилося за залишення у складі відокремленої від Німеччини Східної Пруссії. У підсумку до Польщі перейшли п'ять гмін з усієї території, а Східна Пруссія залишилась у складі Німеччини. Див.: Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. С. 457.

³⁶ Державний архів Львівської області, ф. 26, оп. 5, спр. 812, арк. 59.

³⁷ *Jodelka T. Jan Kasproicz. S. 189.*

³⁸ *Romanowski A. Jan Kasproicz. S. 8; Bykowski L-J. Ze wspomnień osobistych o J. Kasproiczu. S. 265.*

³⁹ *Jodelka T. Jan Kasproicz. S. 187.*

⁴⁰ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 812, арк. 66, 69, 71.

було ухвалене і на наступний 1923/24 н.р. У 1923 р. Я. Каспрович виїхав зі Львова, оселившись у придбаній ним того ж року в англійській художниці віллі “Гаренда” в Татрах між Пороніно і Закопане (цей будинок він купив за гроші, виплачені за переклад В. Шекспіра). Через різке погіршення здоров’я у жовтні 1924 р. Я. Каспрович написав заяву про вихід на пенсію⁴¹.

Незважаючи на відсутність Я. Каспровича у Львові, в січні 1924 р. його було обрано першим головою новоутвореного товариства Польсько-Югославська ліга, головною метою якої було сприяти економічному та культурному співробітництву між Польщею та Югославією⁴².

Після тяжкої хвороби поет помер 1 серпня 1926 р.⁴³ Спочатку похований на місцевому цвинтарі, а 1933 р. труну з прахом перенесено до побудованого на кошти громадськості гранітного мавзолею поблизу родинного дому⁴⁴. У 1926 р. гімназії в Іновроцлаві, де навчався Я. Каспрович, було присвоєно його ім’я, а через чотири роки поставлено пам’ятник на площі Каспровича. У 1950 р. завдяки старанням вдови поета Марії вілла була перетворена на музей.

Ян Каспрович залишив поетичні, прозові, драматичні твори, більшість з яких надруковані у Львові. У перші роки творчості поет перебував під впливом романтичної поезії, у творах переважала соціальна, зокрема, селянська тематика (цикли творів “Картини природи”, “З хатинки”, поема “Христос”, драма “Кінець світу”). У 1891 р. відбувся модерністський злам у його творчості, з’явилися елементи імпресіонізму та символізму. Митця захоплюють моральні цінності та їх роль у житті людини (збірка “Гімни”). Його поезію зламу ХІХ–ХХ ст. характеризують так: “На початку малював картини, що зображували терпіння, злидні, неосвіченість сільського населення, в якому вбачав гранітну основу майбутнього суспільства. ...Однак не виокремлював, не відокремлював долі цього населення від болісної долі всього народу; не протиставляв вороже одну верству іншій, а огортав їх сукупно великою полум’яною любов’ю, засуджуючи злі прояви, водночас прагнув пробудити надію в серцях пригноблених. І оскільки сам терпів і переживав, то для народу свого змушений був знайти слова підтримки, бо в живучості його не сумнівався”⁴⁵. Після 1905 р. у творчості Я. Каспровича простежується примирення з дійсністю, у якій відбивається вічна роздвоєність тіла та душі людини, що може бути подолана лише у вірі (“Мій світ” – *Mój świat*). Автор досліджень про А. Міцкевича, Ю. Словацького,

⁴¹ Там само, ф. 26, оп. 5, спр. 812, арк. 76.

⁴² Детальніше про діяльність Польсько-Югославської Ліги у Львові див.: Баран З. З історії діяльності Польсько-Югославської Ліги у Львові (1923-1939 pp.) // *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura*. Tom VII. Urzędy, urzędnicy, instytucje. *Studia z dziejów Lwowa*. Pod red. K. Karolczaka i Ł. T. Sroki. Kraków, 2010. S. 516–523.

⁴³ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 812, арк. 88.

⁴⁴ *Helsztyński S.* Jan Kasproicz. S. 128.

⁴⁵ Цит. за: *Czartoryski-Sziler P.* Jan Kasproicz – poeta Młodej Polski // www.poland.us/strona,13,4345,0.html

Т. Ленартовича, Г. Сенкевича. Перекладав з грецької, англійської, німецької, французької, італійської, норвезької, голландської мов. Написав близько 500 статей в часописах під псевдонімами Францішек Шиба, Петро Гута, Ян К.

JAN KASPROVICZ: SCIENTIST AND PUBLIC LEADER

Zoya BARAN

The Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of Modern and Contemporary History of Foreign Countries

Jan Kasprovicz (1860–1926) was a publicist, poet, professor of John Casimir University of Lviv, an Honorary Doctor of the University of Warsaw. His works were published under the next pseudonyms Frantsishek Shyba, Petro Huta, K. Jan. He was a member of legal and clandestine Polish patriotic organizations; he was first an adherent of socialist ideas and Galician peasant movement activist and then the adherent of national Democrats. However, his political beliefs didn't influence his literary career. J. Kasprovicz took part in a propaganda trip to Warmia and Mazury territories, in 1920 on behalf of the Ministry of Foreign Affairs of Poland, where a plebiscite should be polled in order to awake patriotism in the local population and hold agitation rallies in favor of joining of these lands to Poland. During 1921/22 he was Rector of the Lviv University. He invested Belgian church figure Cardinal Desire Mercier, French politicians Ferdynand Foch and Raimond Poincare, U.S. Secretary of Commerce Herbert Huver, American historian Robert Lord with the diplomas of the honorary Doctors of this University. His haritage contains poetry, prose, dramatic works most of which were printed in Lviv. He made numerous translations from Greek, English, German, French, Italian, Norwegian, Dutch languages.

Key words: F. Foch, I. Franko, H. Huver, John Casimir University of Lviv, J. Kasprovicz, R.-H. Lord, Lviv, D. Mercier, R. Poincare, Polish-Yugoslav League.

ЯН КАСПРОВИЧ: УЧЕНЫЙ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ

Зоя БАРАН

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра новой и новейшей истории зарубежных стран

Ян Каспрович (1860–1926) публицист, поэт, профессор Львовского университета Яна Казимира, почетный доктор Варшавского университета. Печатался под псевдонимами Францишек Шиба, Петр Гута, Ян К. Член легальных и подпольных патриотических организаций. Его взгляды эволюционировали от приверженца социалистических идей, активиста галицкого крестьянского движения до национальных демократов. Однако политические убеждения не отразились на литературной деятельности. По поручению Министерства внешних дел Польши Я. Каспрович 1920 г. совершил пропагандистскую поездку по территории, где должен был состояться плебисцит – Вармии и Мазурах, с целью пробуждения патриотизма в местном населении и проведения агитационных митингов в пользу присоединения этих земель к Польше. В 1921/22 уч. г. исполнял обязанности Ректора университета. Во время его полномочий дипломы почетных докторов

університета получили бельгийский церковный деятель Дезире Мерсье, французские политики Фердинанд Фош и Раймон Пуанкаре, министр торговли США Герберт Гувер, американский историк Роберт Лорд. Оставил поэтические, прозовые, драматические произведения, большинство из которых напечатаны во Львове, сделал многочисленные переводы с греческого, английского, немецкого, французского, итальянского, норвежского, голландского языков.

Ключевые слова: Гувер Г., Каспрович Я., Лорд Р.-Г., Львов, Мерсье Д., Польско-Югославская лига, Пуанкаре Р., университет Яна Казимира во Львове, Франко И., Фош Ф.